Н. Є. Миропольська,

м.Київ

ЕСТЕТИКО-МОВНІ СИТУАЦІЇ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА (СТАРША ШКОЛА)

Анотація. Подано розробку естетико-мовних ситуацій на уроках мистецтва у старшій школі. Технологічні прийоми пов'язані з такими проблемами гуманітаристики, як мистецький термін, літературно-художній переклад і діалог культур.

Ключові слова: мистецтво, старша школа, термін, літературно-художній переклад, діалог культур.

Навчальний предмет "Мистецтво" передбачає знайомство учнів з творами, що дають наснагу і духовну енергію, виховують у школярів зацікавленість і жагу творчості. Саме входження людини у творчість є основою і "фокусом" цієї дисципліни. Вивільнити її від емоційної нейтральності і забезпечити стійкість ефективного стимулювання почуттєвої і розумової сфер старшокласників покликане емоційне підсилення мистецтвом, яке у разі коректного використання спеціально розроблених технологічних прийомів сприятиме виникненню довіри і прихильності учнів до творів, що вивчаються, переживань і співчуття до їх персонажів.

Нами розроблено технологічні прийоми впровадження естетико-мовних виховних ситуацій з метою досягнення більш глибокого розуміння різних аспектів людської природи, культури і суспільства на уроках мистецтва.

Перший технологічний прийом пов'язуємо з терміном – лапідарним спільнотним регулятивом, що забезпечує причетність особистості до культурного світового простору, до універсальних рис культур.

Завжди смислово завершена, ця фігура мови, з одного боку, допоможе учням знати терміни, що свідчитимуть про їхню культуру, а, з другого боку, - розширити іншомовний світогляд у галузі мистецтва.

Так, у процесі вивчення теми "***Музика північних фіордів***" (Комаровська, Миропольська, Ничкало, & Руденко, 2018; с.113), частково присвяченої норвезькому композиторові Е.Грігу, згадуються такі скандинавські терміни, що позначають казкові істоти - *тролі та ельфи*. З'ясувати, чи знають учні, що це за істоти і пояснити, що **тролі** в народних повір'ях – це надприродні істоти, частіше велетні, які вороже ставляться до людей. Звідси з'явився сучасний термін – **троллінг** – форма соціальних провокацій, скерованих на недружні дії людей один до одного.

Ельфи – персонажі не тільки скандинавської, а й німецької міфології – духи природи, що живуть в повітрі, на землі, в горах і лісах. Є й такі, хто живе під землею, це *гноми.* Ельфи привітно ставляться до людей, а вночі водять хороводи і танцюють під місяцем.

Проводимо аналогію з українським народним світоставленням. В українській міфології є теж велетень Чугайстер, але, на відміну від тролів, він доброзичливо ставиться до людей і не завдає їм шкоди. А скандинавські ельфи трохи нагадують наших русалок – молодих красивих дівчат, які живуть на дні річок в кришталевих палацах. Уночі вони водять на берегах річок хороводи і своїм чудовим співом закликають юнаків чи дівчат, щоб затягнути їх у воду.

Після такої підготовки слухаємо твори Е.Гріга "Хода гномів", "Танець ельфів" та ін.

За бажанням пропонуємо проводити "п'ятихвилинки" з розгадки значень фразеологізмів, що складені з мистецьких термінів, і створення ситуацій з ними, напр.: *blank canvas* – бліда копія;

get the picture – розуміти ситуацію поза зайвих пояснень;

paint something with a broad brush – щось описувати в загальних тонах;

be no oil – painting – мати не дуже гарний вигляд.

Другий технологічний прийом – ознайомлення старшокласників з мистецтвом літературно-художнього перекладу. Представлена технологія базується на **горизонтально-вертикальний подачі матеріалу**, дозволяючи показати Україну у світовому контексті і перетворити горизонтальний, лінійний вимір процесу навчання у вертикальний, скеровуючи учнів на розуміння ролі міжкультурних зв'язків і значущості володіння рідною та іноземними мовами.

Виокремимо такі моменти, до яких, на наш погляд, слід привернути увагу учнів саме на уроках мистецтва. Насамперед, це знайомство з геніальним феноменальним українським перекладачем і мовознавцем Миколою Лукашем (у 2020 році Національний банк України випустив ювілейну монету до його 100-річного ювілею).

Нагадати учням, що "Фауст" Гете, який вони вивчають в 11 класі у перекладі М.Лукаша, вважається шедевром світової перекладацької майстерності.

Третій технологічний прийом – **діалог культур в "машині часу".** Це може бути: а) діалог між митцями різних країн (Мистецтво, 2019; с.72-74; Енциклопедія, 1996; с.117); б) згадка у першій же темі підручника **"Африканський культурний регіон"** (Комаровська, Миропольська, Ничкало, & Руденко, 2018; с.4) про мандрівника й письменника Єгора Ковалевського (1809-1868 рр.), **(іл.)** який народився на Харківщині і закінчив Харківський університет, племінник засновника Харківського університету Н.Каразіна. На прохання віце-короля Єгипта Мехмед Алі у 1847-1848 рр. він проводив геологічні дослідження в Північно-Східній Африці і першим вказав правильне географічне положення витоків Білого Нілу (у 1849 р. у книзі "Мандри у внутрішню Африку" Є.Ковалевський дав опис Абісінії – тепер *Ефіопія*); в) діалог етностихій художніх творів різних країн.

Розкриємо цей прийом на прикладі теми ***"У серці України"*** (Комаровська, Миропольська, Ничкало, & Руденко, 2018; с.172), присвячену

Полтавщині. Головною дієвою особою має стати М.В.Гоголь, його “Сорочинський ярмарок”, сповнений етностихією.

Осягнувши яскравий, неповторний світ Сорочинського ярмарку (Гоголь, 1977; с.18), порівнюємо з частиною “Ведьмацький рай” з поеми Гете “Фауст” (Гете, 2013) у перекладі Миколи Лукаша, яку учні вивчають паралельно на уроках зарубіжної літератури і мають знати, що у просторі слова Лукашевий переклад є мовою дивовижної сили і енергетики:

Перегукуються також містичні мотиви Гоголя і з іншими частинами «Фауста»: то в комічній, то в трагічній формі. Наприклад, якщо у «Сорочинському ярмарку» чорт «в красной свитке» лякає мирний люд комічно (те ж саме стосується і «Ночі перед Різдвом», де Вакула ніби то продав душу чорту, але зміг його приборкати), то вже не до сміху трагічному герою Петру з «Ночі проти Івана Купала», який за гроші продав свою душу і кров дияволу, що кореспондується з словами Мефістотеля Фаусту: «Бери абиякий листок. А підписатися – вточи краплину крові».

Ці твори М.В. Гоголя на те і класичні, що запрограмовані на існування в часі у різних обставинах, тому вони можуть бути зрозумілі і сприйнятими учнями різного шкільного віку. Так, у 6 класі учні «схоплювали» суто фабульний рівень твору, де їм була цікава тема “червоної свитки” та інших, комічно поданих, ситуацій.

У творах М.В. Гоголя такі народні вірування, як, наприклад, перетворення мачухи у кішку («Майська ніч, або Утоплена»), Солохи у відьму на метлі («Ніч перед Різдвом») кореспондується з реальними процесами інквізиції в Європі (так, Ізабель Грірсен була спалена в Едінбурзі за «відвідування дому в образі кішки» (Енциклопедія, 1996; с.123-124). А обмежений локус – Полтавщина, що стала у центрі подій, описаних М.В.Гоголем, виявляється зв’язаним через духовний рух, що виник на межі XVIII-XIX – романтизм, з іншими місцевостями і країнами – Англією, Німеччиною.

Запропонована технологія удосконалення уроків мистецтва, ефективного конструювання їх змісту допоможе вчителю стати просвітителем, а не механічним транслятором цінностей мистецтва в життя. І тоді “техніка емоційного підсилення” зможе перетворитися в ***техніку естетичного піднесення учнів***.

Література

1. Гете. (2013). Фауст. Київ: Видавництво Жупанського. 629.
2. Гоголь Н.В. (1977). Собрание сочинений. Москва: Художественная литература. Т.1. 36-61.
3. Комаровська О.А., Миропольська, Н.Є., Ничкало, С.А, Руденко, І.В. (2018). Мистецтво (10-11 класи). Харків: Ранок. 192.
4. Миропольська Н.Є. (2021). Художні цінності в життєвому просторі старшокласників: до постановки проблеми. Мистецтво та освіта. №1. 48-52.
5. Мистецтво. Матеріали для занять. 10-11 класи. (2019). Київ: Шкільний світ. 120.
6. Энциклопедия колдовства и демонологии. (1996). Москва: Локид, 560.